

SCOL'A ROMANA.

FÓIA PEDAGOGICA PENTRU INAINTAREA CAUSEI SCOLARE LA ROMANI.

Edata si redactata

cu concursulu Domniloru: **V. Gr. Borgovanu**, prof. prep. in Gherl'a, **Dr. D. Barcianu**, prof. semin. in Sibiu, **T. Ceontea**, prof. prep. in Aradu, **Dr. A. Gram'a**, prof. de teol. in Blasiu. **I. Lazariciu**, prof. prep. in Dev'a, **Gr. Pletosu**, prof. si catich. g. o. la gimn. din Naseudu, **Dr. P. Tanco**, directoru gimn. in Naseudu s. a. m. m.

de

Max. Popu,
prof. gimn. in Naseudu.

Vasile Petri,
prof. preparandialu em.

Apare in tóta Marti'a si costa pe 1 anu
4 fl., pe $\frac{1}{2}$ 2 fl. Prenumeratiunile sunt
a se adresá la redactiune in Naseudu
(Nassod, Transilvani'a).

Naseudu, 12-a Augustu 1880.

Pentru inserate se raspunde de siru 5 c.
si tax'a timbrului câte 30 cr. de fie care
publicatiune. Scrisori nefrancate nu se
primescu, anonime nu se considera.

Frangerile decimale in scól'a poporala.

De cate ori vr'unu amicu alu frangeriloru decimale 'si luá mai inainte cutezarea de a se intrepune pentru introducerea loru in scól'a poporala, se aflá façia cu o multime de adversari, dintre cari: unii sustineau, ca poporul in viéti'a practica nu are lipsa de frangerile decimale, — pentru densulu sunt de ajunsu frangerile vulgare, cu cari se póte folosi usioru, aplicandu-le la monet'a si mesurile de pre atunci; altii priviau frangerile decimale de o sciintia mai inalta, de o invetiatura, ce cere mai multa maturitate spirituala, decum se póte aflá la pruncii de etatea celoru ce sunt indatorati a frecuentá scól'a poporala.

Aceste dóue pareri, ba si numai un'a dintre ele, ar' fi in stare si acuma a mai tiené usi'a scólei poporale inchisa si a nu le iertá frangeriloru decimale intrarea; caci cine s'ar incumeté a aperá in scól'a poporale unu ce, de care poporul nu are necesitate, séu carele trece preste gradulu de desvoltare alu copiiloru?

Se cercamu dara mai de aprópe, incatu au fostu si incatu sunt si acuma motivate aceste pareri.

Catu pentru parerea, ca poporul nu ar avé lipsa de frangerile decimale, trebuie se recunós-

cemu, ca pana la introducerea valutei de astadi nemica in viéti'a economica nu erá basatu pre impartirea decimale, afara de uniculu cantariu (maja) cu sut'a de punti. Vrendu a aplicá frangerile decimale la monet'a si mesurile de atunci, amu fi intempinatu unele greutati. Preferiamu $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{6}$ etc. de florinu séu de orgia, càci erá egala la 30, 20, 10 cruceri, séu la 3, 2, 1 urma; $\frac{1}{8}$ séu $\frac{1}{16}$ pundu éra egala la 4 séu la 2 loti si altele, pana candu 0.1 séu 0.01 de florinu, de orgia séu de pundu, voindu a o resolví, ne aducea in cele mai multe casuri erasi frangeri.

Cu introducerea valutei de astadi au dobenditu si decimalele puçinu terenu in viéti'a practica, càci jumetatile si patrimile de florinu si de cruceri le vedeamu scriindu-se si folosindu-se si de cei ce nu avea cunoscintia chiara despre decimale cá 0.5, 0.25 séu 0.75, ba in genere despartirea cruceriloru de florini se intemplá dupa usulu decimaleloru. In proportiune cu acestu micu terenu dobenditu, li-s'au concesu intrare si in scól'a poporala, designandu-li-se unu locu neinsemnatu (asia dicendu cam dupa usia) cá asia se nu se póta dice, ca nu se propunu si decimalele; càci folosu nu poteau avé scolarii de ele, pentru ca nedepriindu-le tempu mai indelungatu in scóla, le uitau indata ce paraseau scól'a.

Asia stateau lucrurile pre la noi, candu

prin articolul de lege VIII. din 1874 se otaresce, că cu 1-a Ianuarie 1876 se se introduce si in tierile de sub corón'a Ungariei mesurile metrice cu impartirea si multiplicatiunea lor diecimala.

Prin acést'a dispositiune s'a luat si cea din urma arma din man'a acelor'a, cari sustineau, ca nu este necesitate a se introduce frangerile diecimale in scól'a poporala; căci precumu mai nainte aveamu lipsa a cunósce orgi'a descompusa in 6 urme, urm'a in 12 policari, policariulu in 12 linii si a privi urm'a cá $\frac{1}{6}$ de orgia, policariulu cá $\frac{1}{12}$ de urma si asia mai departe tóte mesurile impartite si compuse dupa o lege, carea mai o putemu numi arbitraria, si la a carora cunósce mai de aprópe aveamu lipsa de frangerile vulgare; — intocmai avemu acum'a se invetiamu a cunósce metrulu impartitu in decimetri, centimetri si milimetri si pre acesti'a a-i privi cá 0.1, 0.01, 0.001 de metru si asia tóte mesurile impartite in 10, 100, 1000 de parti si multiplulu lor de 10, 100, etc.; ceea ce o putemu face cu usiorintia numai déca vomu cunósce de ajunsu sistemulu decadicu si diecimalu.

Legatur'a dintre sistemulu metricu si celu decadicu si diecimalu e asia de strinsa, incatu putemu sustiené, ca unulu carele nu are cunoscintia despre sistemulu din urma, nu póte cunósce pre deplinu nice relatiunea mesurilor noué, — lucru firescu, căci mesurile metrice se baséza pre insusi sistemulu decadicu si diecimalu, prin urmare cunóscearea diecimaleloru pentru viéti'a practica a devenitu acum'a o necesitate indispensabila, si asia parerea celoru de antaiu astadi nu se mai póte sustiené.

Se ne întórcemu acum'a la cei ce voiescu a ferí scól'a poporala de frangerile diecimale, pentru motivulu, ca ele ar' fi prea grele pentru copii.

Despre acesti'a trebue se presupunemu, că nu cunoscunatur'a frangeriloru diecimale, — si credu ca ele sunt nascute din cele vulgare dupa o regula anumita si ca nu sunt alta decatu frangeri vulgare reduse la numitori uniformi de 10, 100 ect. avendu-si si ele numitoriulu lor, a carui elidare se intempla numai din motivulu crutiarei; ei cugeta la diecimalele periodice si la diferitele reguli pentru transformarea lor érași

in vulgare, cu unu cuventu, ei vedu si acum'a frangerile diecimale incungiurate de velulu scientificu, sub care li-s'au fostu propusu in tineretie.

De si-ar' dá pucina ostenéla de a le studiá mai de aprópe, de a strabate mai adencu in firea lor, ei sar' convinge din contra, ca diecimalele nu-si au originea in cele vulgare, nice au lipsa de numitoriu, intocmai precumu nu au lipsa nice diecile, sutele, miile etc. de a li se scrie numele de a supra capului. — Ele sunt o continuare a sistemului decadicu; noi adeca nu ne oprimu la unimi, nu le privimu pre ele cá meta a sistemului decadicu, ci pre bas'a descompunerei unitatiloru superióre totu in cate diece unitati inferióre, precumu a miei in 10 sute, a sutei in 10 dieci, a diecii in 10 unimi, descompunemu si unimea in 10 parti, cari le putemu numi diecimi, diecimea in alte 10 parti, cari voru fi sutimi, si asia totu din 10 in 10 parti mai mici, care procedere se póte continuá in infinitu, in pracs'a inse se face numai pana unde cere necesitatea.

Putemu adeca privi unimea de unu centru, dela care spre stang'a stau grupele formate prin multiplicarea cu 10 — sistemulu decadicu, spre drépt'a grupele formate prin dividarea prin 10, adeca prin diecimare — sistemulu diecimalu, ambele in unu raportu egal, anume langa unimi in loculu celu de antaiu spre stang'a stau diecile, spre drépt'a diecimile, in alu doile de a stang'a sutele, de a drépt'a sutimile, in alu treile de a stang'a miile, de a drépt'a miimile si asia mai departe. Acést'a comparare se nu ne seduca a crede, cá diecile stau in loculu primu; totu unimile ocupa loculu primu in sistemulu decadicu, si spre a sci, că unde se afla, adeca unde incéta unitatile decadice si unde incepu cele diecimale, ne folosimu de unu punctu pusu dupa unimi in partea din susu a cifreloru.

Cunoscendu intru atata originea si natur'a diecimaleloru, vomu pricepe si usiorinti'a in computarea cu ele, carea nu se deosebesce intru nimic'a de computarea cu numeri intregi, asia incatu se póte sustiené, ca cine scie cele 4 operatiuni cu numeri intregi, v'a invetiá usioru a computá si cu diecimale. Tóta greutatea — déca o putemu numi asia — va stá, cu pucina es-

ceptiune, intru aceea, că se se pórte evidentia de punctulu diecimalu si se-lu puna totu de-aun'a la locul seu.

Putemu dar' considerá diecimalele, nu de o greutate pentru copii din scól'a poporala, ci mai multu de unu mijlocu pentru treptat'a desvoltare spirituala a lor, căci ele dupa firea lor, voru contribuí, cá scolarii se cunósca si se petrunđa mai de aprópe totu sistemulu numeriloru si se-si însusiesca o desteritate mai mare in operatiunile fundamentale. Astfeliu si parerea a dóua, ca diecimalele ar' fi prea grele pentru scól'a poporala, cade, séu mai bine, a cadíutu de sine.

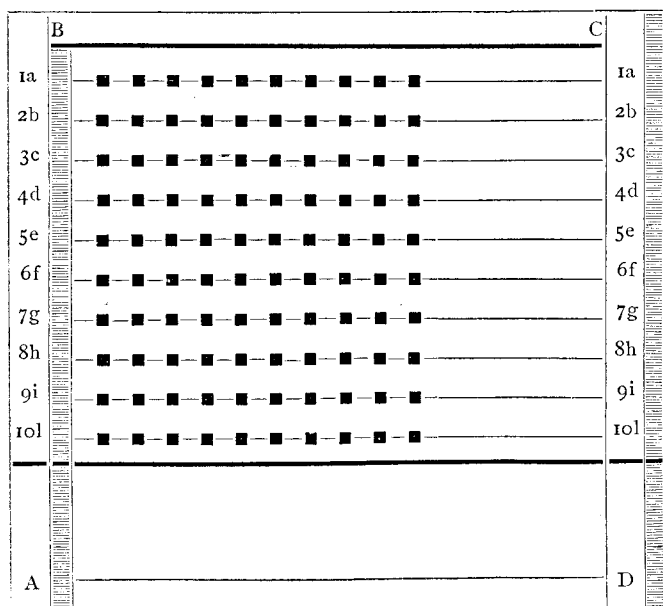
Fiindu dar' diecimalele cunoscute cá acomodare capacitatiei scolariilor, de alta parte si necesitatea lor pentru poporu fiindu destulu de vedita, usi'a scólei nu li s'a mai pututu fiené inchisa si ele astadi sunt privite si pretiuite de toti, cá o parte esentiala a computulu din scól'a poporala, si prin acést'a cestiunea de pana acum'a ar' fi aplanata.

Déca totusi ar' mai fi se esiste vr'o divergintia de pareri asupra diecimaleloru in scól'a poporala, aceea ar' puté privi numai locul, ce este de a li-se asign'a făcia cu celalaltu materialu de computu; — si credu ca nu vá fi fora interesu, déca me voiu încercá a me lamurí, si in acést'a privintia.

(Va urmá).

Masin'a (rusésca) de computu.

Fig. 1.

A. Descrierea aparatului.

Din impregiurarea, că in multe scóle de ale nóstre se afla asia numit'a „masin'a de computu,” am cugetatu a face unu bunu servitiu fratiloru invetiatori impartesindu-le aci o inviatiune (lucrata dupa originalulu germanu), care va aretá modulu cum avemu se intrebuintiamu cu succesu bunu masin'a amentita.

Ci mai ântaiu se vedemu, cum e construitu aparatulu acest'a.

Masin'a de computu constá din nesce rame de lemnu (A, B, C, D), cari zacu paralelu in direptiune perpendiculara, cá si loitrele unei scari, pe nesce picióre séu pe o basa asemenea de lemnu.

In cele doue rame perpendiculare 'su intiepenite 10 betisióre de feru (droturi) paralele aa, bb, cc etc. cu câte 10 globurele de lemnu, cari se potu miscá usioru prin droturile acelea.

Inaltimea ramei dela A pana la B e celu puçinu de 1.774 m. séu 1.944 m., ér' latimea dela B pana la C e celu puçinu de 0.777 m. ¹⁾.

Periferi'a fia carui globurelu se fia celu pucinu cá a unei nuce, adeca barem de 0.02634 m. (1 policariu) in diametru; globurelele potu avé si form'a unei smochine turtite. Distanti'a drotureloru de olalta trebuie se fia celu pucinu de 0.068 m. (3 policari), căci la din contra infaçiosiarea numeriloru nu s'ar puté esecutá in modu claru pentru prunci. Totu din motivulu amintitu este de lipsa, cá periferi'a globureleloru se fia proportionata cu lungimea drotureloru, anume asia, cá globurelele coadunate de o parte a ramelor se cuprinda numai jumetate din droturi; cealalta jumetate trebuie se remana góla, pentru de a puté formá pre dëns'a figuri deosebite (v. fig. 1).

Aparatulu intregu este de comunu asia de mare, in câtu pruncii nu numai cà-lu potu vedé, ci potu deosebí bine si globurele unele de altele, cu tote că masin'a trebuie se stee totu de-aun'a pe padimentu de inaintea bancei prime. Cà aparatulu e simplu séu lucratu cu mai multu grija, e lucru secundaru.

Cându 'lu folosesce invetiatoriulu, mai are lipsa si de unu feliu de acoperementu potrivit (de cartonu séu pânza inasprita ori si o scanduritia subtire) pentru de a acoperí totu de-aun'a globurelele, cari nu se tienu de figur'a, ce voiesce a infaçiosiá.

B. Observatiuni generale la intrebuintiarea masinei de computu.

Infaçiosiarea (prin obiecte concrete) este scopulu principalu alu masinei de computu. Cu ajutoriulu acestei'a prunculu 'si casciga nunumai o informatiune clara despre numeri, ci totu odata si unu conceptu claru despre cele patru operatiuni, fora de a scrie

¹⁾ Ceea a scólei confesionale din Gherl'a este de 1.42 m. de înalta si 0.71 m. de lata.

cifrele, si acést'a in modulu celu mai usioru. Numai dupa ce pruncii au ajunsu scopulu atinsu — computandu de rostu — ajutati de globurelele masinei, invetiatoriulu va trece la computulu cu cifre, la care va folosi masin'a numai in doue casuri, anume: odata, candu tem'a de resolutu cere acést'a pentru complicitatea sa, a dou'a, pentru de a ajutá greutatea si neindemanarea prunciloru in cugetare.

Intrebuintiarea masinei de computu va duce la rezultate frumóse numai atunci, deca:

1) Invetiatoriulu insusi va fi acasa in computu, cu deosebire in celu mentalu (de rostu) asia, in câtu teme diverse din viétia se le scie acomodá usioru si bine, cându voiesce a computá cu ajutoriulu masinei ¹⁾.

2) Inainte de a incepe or'a de invetiamentu, precum si inainte de a formá o figura noua, globurelele trebuie se fia date tóte de o parte a drotureloru (v. fig. 1). Pe partea opusa se impingu totu de-aun'a atâtea globurele, de câte are invetiatoriulu lipsa pentru cutare casu specialu; ér' cele lalte se acoperu totu de-aun'a cu acoperementulu mentionatu.

1. La tractarea numeriloru dela 1—10.

Numerulu: 1.

Invetiatoriulu impingendu unu globurelu pe partea opusa (góla), ér' cele lalte 99 acoperindu-le cu acoperementulu, intréba (aretându cu unu betiu globurelulu despartitu): Ce am facutu eu acum'a? (Ai despartitu unu globurelu). Asia dara aci avemu câte globurele? (Unu globurelu!). Ce vedeti voi in scóla? (Va enumerá obiectele etc.). Ce vedeti voi numai odata in scóla? etc. ²⁾.

3) Fiacare figura pe masina se lasa pâna candu s'a terminatu tractarea practica relativa la aceea. Buna óra la Nr. 1: globurelulu despartitu remâne singuru pâna ce invetiatoriulu finesce tractarea lui 1, candu apoi ér' 'lu impinge spre cele 99.

Numerulu 2.

Invet. impinge odata numai unu globurelu pe partea cea góla, intrebându cá mai susu; dupa aceea inca unulu, intrebandu totu cá mai susu: »Ce am facutu acum'a? (Ai mai impinsu unu globurelu). Asia dara acum'a avemu aci — N? (unu glob. si inca unu glob.) Prunciloru! In locu de a dice: unu globurelu si inca unu glob., dicemu cu unu cuventu **doue** globurele!³⁾ (invet. continua tractarea Nr. 2, sub care cele 2 globurele remanu totu despartite de cele 98).

¹⁾ Invetiatoriulu i va face servitiu bunu in punctulu acést'a »Metodic'a calculatiunei in capu« cuprindendu mai multe exercitii aritmetice pentru cl. I. si a 2. a scóleloru poporale. Vien'a 1863.

²⁾ V. Continuarea, adeca tractarea Nr. 1 in »Metodulu computului« de V. Gr. Borgovanu, pag. 10—13.

³⁾ V. Tractarea Nr. 2 »Met. comp.« pag. 13—16.

Not'a 1. Intre cele 2 globurele se lasa o distantia góla barem de 0.01 m.

4) Primele eleminte ale numerarei se reproducu totu de-aun'a pe drotulu celu mai din susu, de óra ce acele stându preste capetele prunciloru din banc'a prima, 'lu potu vedé bine si pruncii din banc'a ultima.

5) La despartirea si adunarea globureleloru fia care figura se forméza de odata cu espicarea invetiatoriului séu cu respunsulu scolariului d. e.

Numerulu 4.

Invet. (impingendu 3 glob. intréba): Câte glob. am impinsu aci? Si ce am facutu acum'a? (mai impingendu unu glob.) Trei globurele si unu glob. facu **patru** globurele! Asia dara de tóte am impinsu de asta parte — N? (N. respunde): 4 globurele.

Not'a 2. Intre cele 3 globurele impinse mai nainte si intre alu 4-le se lasa distantia amentita mai susu, si acést'a este de a se observá totu de-aun'a, decâte ori vremu a infaçiosia ver unu numeru nou, fia cu ajutoriulu masinei, fia cu alu altoru obiecte (vergele de 1 m., trasuri, puncte etc. pre tabla. V. »Met. computului« pag. 10, 17).

Séu (voindu a aretá descompunerea ulterióra a numer. 4): Câtu face unu globurelu (se desparte) si inca unu globurelu (observându distantia amentita) si inca unu globurelu (distantia) si inca unulu? Câtu facu: 2 globurele (le impinge) si inca 2 globurele (impingendu-le si observându distantia)? Aréta-ne, câte parecchi vei puté face din acestea 4 globurele? (invet. impinge 4 globurele de o parte) — N! (prunculu le asiédia câte doue).

6) La despartirea séu impingerea globureleloru se póte folosi unu betisioru; càci folosindu-se pruncii cu mân'a, se póte intemplá, cá se atinga cu maneele sumanului, figurele deja formate si se le strice.

Prunculu provocatu, se pune façia cu masin'a asia, incátu pre conscolarii sei se-i aiba de inaintea s'a, ér' pre invetiatoriu lânga sine, vá se dica: prunculu stá cu façi'a intorsu catra scolari, in mijlocu stá masin'a. Candu voimu a esecutá operatiuni noue cu ajutoriulu masinei, n'avemu decátu s'o radicamu de o parte si atunci globurelele se aduna de odata éراسi la olalta.

Repetire generala asupra numeriloru dela 1—10.

Prunciloru, acum'a se insemnamu pe rondu numerii, cari i-amu invetiatu pana acum'a prin globurele!

Ioanu P. se ne desparti tu 1 globurelu, apoi 2, 3, 4, 5, 6 globurele!

Fig. 2.

Prunculu impinge pe drotulu

aa. —————■— si dice: unu.
bb. —————■— » » doi.
cc. —————■—■— » » trei.
etc. etc.
ff. —■—■—■—■—■— si dice: siese.

Invet. Numiti-mi acum pe rându numerii acesti'a (aretându la fig. 2 si fiindu cele alalte globurile aco-perite): 1, 2, 3, 4, 5, 6, — Pana acum'a ati numeratu inainte dela 1 pana la 6. Acum'a se ne numere in-dereptu dela 6—1 — N! Asia! (invet. apléca de o parte masin'a, si globurilele se aduna éراسi la olalta).
(Va urmă).

Ioanu Lemenyi.

(Schitia biografica dictata de elu insusi).

(Urmare.)

Pap vediendu, ca profesorii sciu jucá, ér' elu nu, se duse la episcopulu si 'lu rogá se-i lasa se jóce. Episco-pulu concese. Asia vediendu Pap Iozsi, cá nu scie jocá chiemá pre teologulu Kőrösi de-lu invetiá. Iozsi dise ca voesce a esi din curte. Episcopulu i dise se accepte pana in primavéra si atunci 'i vá face a i se varuí o chilia. Asia si fú. In postulu mare se bolnaví Kőrösi, deci elu voi a mancă de dulce, ce si facú, inse nu in in-firmaria, ci in refectoriu, unde 'lu gasí rectorulu Ratiu. Asia fiindu, cá elu erá intr'alu patrulea anu, 'lu oprí dela spelarea picíóreloru. Iozsi facú de remasera si ceialalti dela spelare, dicundu cá toti, au nici unulu. Asia luá epis-copulu preoti la spelare. Asia se nascú procesulu. (Pap Iozsi, de candu audí ca vine comisiunea, s'a spariatu dicundu: Nó, suntemu caduti; apoi totdeún'a se plangea: pecavi contra spiritum sanctum et non parcebitur nec in hoc mundo nec in altero, pana ce a inebunitu. Elu din tâu in caus'a lui Barnutiú fú cu Episcopulu si scupá asu-pra profesoriloru in refectoriu, dar' dupa aceea 'lu nebunira cá se ajute la caderea episcopului, cá se fia elu singuru (Iozsi) episcopu. Candu erá Erdelyi la comunicíune, veni Turcu si dise: Pap Iozsi s'a aruncatu in apa. Erdelyi: „Nó acum ce veti face cu elu“ Da l'omu ingropá, dise episcopulu, cá astfelu de fapta numá unu nebunu putú comite. Acestia sunt ómeni rei, de-lu vei ingropá voru dice, cá estí irreligiosu, de nu, voru dice ca nice dupa mórte nu-lu poti suferí. Se se cerceteze lucrulu. Episco-pulu tramise pescarii, dar' nu 'lu gasira pana preste optu dile. Episcopulu tramisese indata popii se 'lu ingrópe, dupa cercetarea ce se facú in urm'a consultarei lui Erdelyi, dar' fratele lui Iozsi „Mergeti“ dise catra popi: „la dracu cu episcopu cu totu, cá mi-ati mancatu pre frate-meu.“ Asia se întórse popii. Dar' episcopulu dete la pop'a din Zsiveiu 25 fl. se 'lu ingrópe omenesce, cum se si facú. Agera mînte avú Pap Iozsi, dar' nu intiepletiune, se rapiá.

Eu i-am dimisu din Seminariu. Eu n'am sciutu ne-micu pana la liturgia, cá nu vinu la spelare, candu-mi spuse D. Ratiu, cá éca ce-i. Cum asia? Manáiu pre Mol-dovanu (Moldovanu care murí în Brasiovu) se le spuna parintiesce se vina, dar' ei „vel omnes, vel nullus.“ Eu lasaiu lucrulu, cugetandu se faca esamenulu, dar' ei venira chiaru candu erám bolnavu si disera, ca ei vreau se fia implinitu lucrulu, cá vreau se mérga a casa. Asia in is-mene beteagu le scrisciu teologiloru sententi'a de dimitere. Pap Iozsi si Boer Demetriu plecara la Vien'a, ér' Barnutiú

cu ai sei plecara la Sabiu, unde se consultara la Manu prot'a, dar' pierdiendu bagsém'a scrisórea capetata dela Pap Iozsi din Vien'a (care mersese cu Boer Demetriu la pârire) o gasí Pentz Avramu avocatulu si o tramise lui Manfi. In ea stá: Nu puturamu capetá multi, dar' cati i-capetaramu suntu harnici, amblatámu prin tóte tienutu-rele. Marianu, Moldovanu dela Pinticu, Czicudi dela Veres-morth si Manu erau cei capetati. (In regimentu erá, candu am cadíutu, mare entusiasmu) Arsente fú la mîne in Clusiu si dise de oficiri: Pre omenii aceia iau nebunitu de nu poti face nemicu cu ei. Iozsi cu B. dederá suplic'a la Maiestate, deunde s'au indreptatu la primatele Kopácsi, care in taina a sciricítu la gubernia, la tesaurariatu, la armorum praefectura, la episcopulu latinescu si la capitu-lulu din Blasiu, cá se cerce in ce stá lucrulu, deunde dobendíndu informatia mi-a scrisu mie: bateru cá din tóte locurile nemica nu a venitu, ce se-mi fia spre scadere, ba tocma cu lauda, totusi voíndu cá inaintea Inaltiei sale de-plinu se remanu lamuritu, am socolitu a renduí comisiune renduíndu pre Erdelyi episcopulu, care viíndu in Blasiu a si cercetatu lucrurile, inse vediendu mari impotríviri, pentruca prin mine a fostu chirotonitu episcopu si in re-siedinti'a mea a saluitu, s'a rugatu se renduésca alta comisia, nepotendu elu intardiá mai multu si trebuíndu se mérga la visitatia. Intru acarei urmare se renduí Gaga-netz episcopulu Eperiesiului cu Ciurgoviciu prepositulu din Muncaciu, care viíndu la Blasiu au saluitu la canoni-culu Alutanu si tóte punctele impotriva date cercetandu-le operatulu l'au trimesu la primatele si de acolo la impe-ratia, deunde totusi, cari au fostu partasi au remasu lip-siti de deregatoria si asia s'a facutu sfirsítulu comisiunei acesteia. (Pap Iozsi cum audí, cá vine comisiunea, se confundá si asia se cufundá in apa). Pe mine au bizuitu ce se facu. Pe Grigorie Moldov. si pe consiliariulu Popu i-asi fi primitu. Pe Moldovanu dela Pinticu 'lu omorira Ungurii. Pumnu e la Cernautiú. Boeriu pretoru.

Incheíndu-se diet'a, nu mai avuramu alt'a pana la sfirsítulu 1847 si inceputulu 1848, in care vreme facun-du-se adunare natiunala la Blasiu, in care de nou fiindu de fačia renduitulu comitetu natiunalu, am redícatu cuventu pentru natiunalitatea Romaniloru, unde fara impotrívire o primitu, ci intru aceea unínduse Ardélulu cu tíer'a ungu-résca, nemica nu a mai hotaritu, ci ne indreptara la diet'a din tíer'a unгурésca, unde se voru face tóte lucrurile. Mínteni si plecáiu la Pest'a la dieta, din diet'a din Clusiu deadreptulu cum vení decretulu unirei cu Ungari'a. De aceea cerendu eu drepturile pentru Romani, me indrepta-sera la Pest'a, unde staturile voru hotari.

(Pre tempulu dietei din 1844 prin intemplantarea lui Barnutiú, prin inderetnici'a clericiloru la spelare s'au inceputu comploturile in contra mea, intru a caroru urmare s'au tienutu doue comisii, cei mai vinovati s'au pedepsitu si pacea in diecesa s'a íntregitu. S'a intemplatú apoi adu-narea natiunala si dupa acést'a diet'a din 1848).

Ajungundu la Pest'a a sositu si comitetulu natiunalu, ce a fostu in caus'a natiei la imperatulu in Kremsier (Sia-gun'a a fostu povatiuitoriulu) dintre cari unii au remasu

la dieta, dobendindu Escel. Sa Siagun'a sessie in dieta, éra alti, precum protopopulu Igianu, D. Cipariu canoniculu remasera, cu care impreuna cu natiunii din tier'a ungu-résca, D. Mihalyi si Manu, amu tienutu mai multe confe-rintie in obiectulu natiunalitatiei. Am datu lucrulu in susu la dieta, de unde se facura o hotarire a egalitatiei dreptu-riloru, puindu-se in articulu: „A román nemzet nemzetisége és nyelve iránt garanteroztatik“ inse lucrulu din di in di totu mai tare s'a ingreuiatu, taiandu-se Horvatii (Croatele) si Iellachich viindu la Vien'a si renduéla luandu au ince-putu a se impotrivi si cu arme a se scula in potriv'a Un-guriloru (intariau Ungurii Pest'a in contra lui). Pentru care pricina din ministeriu au recursu la imperatia, intru acarui urmare s'a trimesu palatinulu Erzherzog Stefanu, cá se impace lucrulu, inse nemicu nu a ispravitu, ba si lasandu diet'a, a venitu la Vien'a. Despre partea impera-tiei s'a trimesu generariulu Lamberg spre asiediarea lu-crului, inse pre acest'a-lu omorira in midiloculu podului dela Pest'a, si viindu insciintiare la diet'a dela Ardélu, cum Romanii s'ar' scula impotriv'a Unguritoru, diet'a dadú de-cretulu la Esc. Sa Siagun'a, cá mergundu a casa, se asiedie pre Romani. Cu acelasi privilegiu s'a scrisu si mie, ci cu mine nu s'a impartasitu, deunde Esc. Sa Siagun'a viindu la mine, a intrebatu, nu cumva am capetatu si eu decre-tum, caruia i-respuseiu, cá nu sciu nemicu despre aceea si asia Escel. Sa intorcundu-se catra casa, eu em remasu in Pest'a. Acést'a e pricin'a, cá Escel. Sa intorcundu-se catra casa, si in Dev'a si in Orastia a datu cuventare catra Romani, cá se tienca cu Ungurii, dobendindu in tocmá drepturi, precum pentru acést'a in gazetele unguresci multa lauda a dobenditu. Ér' ajungundu la Sabiu, i-a po-runcitu Puchner, cá se-si revóce proclamatia, altmentrenea 'lu-va arestá. (Elu Siagun'a mi-o spuse cu gur'a, déca am venitu aici in Vien'a). Atunci scrise proclamatia la arm. Romaniloru si de atunci tienura cu comitetulu.

Intru aceea viindu porunca dela imperatia se se di-sólve diet'a, merseiu la statuum praeses si anevoia dobendii facultate de a me intórce acasa, care dobendindu-o am pornitu la cale si ajungundu la Clusiu, intielesei cum stau lucrurile, scriindu-mi-se si dela Blasiu, cá pana va trece und'a, se nu-mi primejduescu viét'a, ci se remanu in Clusiu, si asia remaseiu in Clusiu asteptandu asiediarea lucrurilor.

Intru aceea veni d-lu Bab translatorulu cu Gazet'a dela Brasieu, dicundu cá-ti aducu presentu de serbatorile Craciunului, din care vediui, cá Puchner m'a opritu dela functia, dela comunicatia cu clerulu si dela veniturele do-miniului, éra dela dinsulu séu ab officio de nicairi despre acést'a renduéla nu am capetatu. Totusi gandindu, cá se nu me socotésca nebagatoriu de séma, am aratatu la gu-bernia, in ce stare me aflu si m'am rugatu, cá de aici inainte decreturile se le triméta la prepositulu Simeon Crainicu, pre carele Puchner dupa poft'a comitetului lu-renduise vicariu capitulariu. Guberni'a mi-respuse, cá Puchner n'a avutu auctoritate de a face unu lucru cá acest'a, ci eu se-mi portu deregatori'a, dara eu se nu me aratu nebagatoriu de séma, ori ce renduéla sub coverta o trimeteamu la Crainicu. Asia trecura vremea in a. 1848.

Ungurii se gatá de bataia audindu, cá Urbanu ar' veni cu granitierii impotriv'a loru, precum cá preste scurta vreme au si venitu si despre partea orasiului au mersu inaintea lui si au capitulatu (inceputulu 1849) sub conditia cá pre Romani (cari venise de catra Turd'a si steteau la Feleacu) se nu-i ingaduésca a intrá in cetate si se inda-torise se platésca (dóra 160000, nu sciu) contributiune belica si asia au intratu in cetate si au zabovitu acolo, cu care privilegiu i-am facutu cortenire si nemica despre caus'a mea nu a pomenitu. Dupa aceea venira multime multa din tier'a ungu-résca de honvedi (adeca de insurgentii loru) si intielegundu au pornitu in potriv'a loru catra Feketeteu (Feketeto la marginea Ardélului catra Orade) unde strimtorindu-se de Unguri, s'au retrasu inapoi, nice au statu pre locu diu'a si nóptea pana la Naseudu? cá-i alungase uritu. Atunci Ungurii pusera gubernatoriu si in óre catava vreme (s'a manatu multu) au stapanitu, pana candu viindu muscalii si impreunandu-se cu granitierii, au intratu ne-impotrivindu-se Clusienii. Ungurii s'au trasu la tier'a un-gurésca, unde dupace a pusu Görgei armele diosu, cuprin-sesa amendóue tierile. Urbanu remase in Clusiu cu ca-tauele sale, incepú a arestá dintre magnati si alti mai vestiti si impotriv'a mea redicá procesu, in care cu prilejulu de antaiu fui absolutu, fara mi-s'a disu (am fostu la Ver-hör) de catra auditoriulu Mayer: Euer Hochwürden ha-ben nichts zu fürchten, werden bald nach Hause gehen können. (La Verhör erau majori, capitani etc. si eu cu doi protopopi. Totusi se mai remanu cateva dile, si de m'oru mai pofti inainte, se stau.

Intru aceea o instantia, afara de cincí, de toti pro-topopii si de canonici si de vicari subscrisa, au dusu-o doi canonici, unu vicariu si doi protopopi la Wolgemuth in Sabiu, aratandu dorirea a totu clerulu, cá se remanu in scaunulu méu, la care Wolgemuth respuse, cá acum nou fiindu, nu póte dá respunsu hotaritu, ci ori cum va fi, dupa cum vede dorirea clerului, de deregatoria nu me voiu lipsi. (In Blasiu éra Platz, comandantu Popu George, care-mi scrise se vinu acasa, inse eu-lu rugaiu se esopere la Wolgemuth se me chiami).

Intre acestea capataiu o carte dela primatele, in care 'mi sfatuirá, cá dupa starile impregiuru si aduncile batre-netie, se resignezu episcopi'a, pe langa cuviós'a plata (pensia), la care i-am respunsu cá, incatu e pentru per-són'a mea, gat'a sunt de a resigná; ci in cunoscentia in-datoratu simtiendu-me, cá se-mi aperu turm'a, judecu ca fara vatamarea cunoscentiei, acést'a nu-o voiu puté face, temendu-me si de acea, cá nu cumva resignandu si remaindu dieces'a fora pastoriu in vremile aceste, se scada dela unire, pre cum s'a intemplatu cu suspensi'a episcopului Klain, inse inaltimea Sa primatele, tóte socotindule, de va judecá cá potu resigná, eu me declarezu gat'a a fi spre aceea. Dara mai inainte de a capetá respunsulu, iata ca-pataiu decretum dela Comandirendulu Wolgemuth, in care dela ministeriu mi se scrie, precum inalti'a Sa dupa pro-iectulu primatelui bine au voitu a aprobá, cá se resignezu si voiu avea plata de doue mii pe anu, inse se pune con-ditia: „Unter der Bedingung, ausser Ungarn und Sieben-

bürgen sich irgendwo in einem Kloster einziehen wollte“, care conditia cetindu-o m'am intristatu si se fiu sciutu mai inainte, nu resignám ori ce asi fi patitu, dara audindu cum in totu chipulu Urbanu 'si bate capulu se me ares-teze, m'am plecatu si amu scrisu indereptu, precum gat'a sum a inplini inalt'a orenduiela si dupa cum a postitu i-am si scrisu, cá cu inceputulu lui Aprilie voiu porni ca-tra Vien'a.

(Va urmá).

Reflexiuni.

In interesulu culturei generale am onóre a reflectá la urmatórele:

I. Fia catu de misera starea séu mai bine leaf'a invetiatorésca in cutare statiune, totusi se nu cuteze nici unu invetiatoriu a dispensá, pentru anumita suma de bani, pre unii invetiacei dela frecventarea óreloru séu plane se stérgea din catalogu, pentru mita, pre anumiti invetiacei.

II. Parintii 'si invétia baiatii sei la rugaciuni, ce e dreptu, inse fórte defectuosu, cáci séu adaugu cev'a cuvinte la textulu adeveratu a acelor'a d. e. Tatalu nostru, carele esti in Ceriuri „santu esti Dómné“ si éراس in locu de „Fia voi'a T'a pre cum in ceriu asia si pre pamentu“ dicu „pre cum esti in ceriu asia esti si pre pamentu“ care, pre cum se vede, schimba intielesulu adeveratu alu rugaciunei de tóte dilele.

Fiinduca in scólele confesionale in tóta diminéti'a se dicu rugaciunile, invetiatorii insisi ispitindu-si cunoscinti'a propria in ast'a privintia, fora gresiela se le predice prunciloru, respective se fia atentu insisi, candu invétia la rugatiuni pre incipienti, se nu cumva-i invetie togma elu la schimosirea textului originalu, cáci prin acés'a si-aru dá unu slabu testimoniu de invetiatori confesionali.

III. Nati'a se plange (are dreptu) dicendu cá, dupa atatea spese, cu care intretiene scóla si invetiatoriu, nici baremi atata folosu nu cunósce, cá se auda pre vre unu baiatu scolariu a dice in beserica „Tatalu nostru“, Credeulu etc, apoi de cantatu ori cetitu Apostolulu nu-i vorba, inca nici acolo, unde invetiatoriulu e si cantoru.

Subscrisulu, carele batu siéu'a se pricépa calulu, fora de a recunósce tóte blamagiurile versate catu pre dreptu, catu pre nedreptu asupra luminatoriloru poporului: totusi in ast'a privintia trebuie se concedemu nitielu si natiei, carea pana aci inca nu e demoralisata in asia mesura, cá se nu póta pretinde dela invetiatorii sei aceea ce i doresce sufletulu ei; apoi vai! sunt puçini invetiatori si de aceea, cari decum se dedeé scolarii la asia cev'a, dar' nici densii nu mergu la beserica, numai candu si candu, déca-i rusinéza parochulu localu!

Din Salagiu in Augustu 1880.

Unu anonimu progressistu.

Corespondintia.

Dela cursulu supletoricu de limb'a maghiara din Cristurulu secuescu.

Cursulu supletoricu de limb'a maghiara, instituitu de Inaltulu Ministeriu reg. ung. pentru invetiatorii románi in Cristurulu secuescu, conformu ordinatiunei mai inalte, s'a

deschisu in $\frac{4}{16}$ Iuliu a. c. La acestu cursu au luat parte preste 100 invetiatori, cari au fostu impartiti in dóue despartiaminte. Despartiamentulu I l'au formatu acei invetiatori, cari nu au avutu nici o cunoscintia din limb'a maghiara, éra despartiamentulu alu II-lea s'a formatu din aceea, cari au avutu puçina cunoscintia din limb'a maghiara. Invetiamentulu s'a propusu si in anulu acest'a de catra patru profesori maghiari, dintre cari pare-mi-se numai doi au avutu puçina cunoscintia din limb'a romána. Eu credu, ca déca Inaltulu Ministeriu reg. ar' fi tienutu contu de dorinti'a esprimata din mai multe parti, cá profesorii, ce se voru denumi pentru aceste cursuri supletorice, se cunósca bine si limb'a romána, pe langa cea maghiara, noi ceeace ni s'a propusu in ceste siese septemani cu atât'a zelu din partea Dloru profesori, amu fi cuprinsu cu mai mare inlesnire deoparte, éra de alta parte noi nu amu fi remasu in dubietate, b'a chiar' in cea mai absoluta ne-sciantia despre unele lucruri, cari nici decumu nu se po-trivescu cu natur'a limbei romane in modulu acela, dupa cum ni s'a propusu. Respectivii Domni profesori, insarci-nati cu propunerea limbei maghiare la acestu cursu, altfeliu au desvoltatu unu zelu deosebitu in propuneri, si atatu in scóla, catu si afara de scóla, façia de noi, au aretatu numai amicitate si bunavointia, ceeace le servesce de lauda si recunoscintia din partea nóstra. Relativu la cursu asi mai avé a aminti, ca órele de prelegere au fostu desemnate dela 7—9 óre a. m. si dela 4—5 p. m. pentru fiacare despartiamentu si ca, in decursulu acestui cursu supletoricu, né-au visitatu in prelegere M. On. Domnu inspectoru regiu scol. din Odorheiu Siandoru Mozes si in timpulu din urma Ilustritatea Sa Dlu secretariu mi-nisterialu Buzogan Aron, carele a binevoitu a se es-primá in termini fórte magulitori pentru progresulu facutu de noi in limb'a maghiara.

Fiindu intre invetiatorii adunati la acestu cursu su-pletoricu spiritulu de asociatiune adencu inradecinat, la initiati'a Dlui Stefanu Dragomiru s'a formatu o societate, carea s'a constituitu in $\frac{8}{20}$ Iuliu a. c. alegédu-si de presiedinte pe Dlu Stefanu Dragomiru, de vice-presiedinte pe Dlu Ilarie Reitu si de notariu pe Domnii Eustachiu Crisianu si Ioanu Munteanu. Scopulu infiintiarei acestei societati a fostu tractarea de teme din sfer'a pedagogica-didactica din partea membriloru ei si initierea in cantulu de poesii scolare si nationale. Siedintiele societatii s'au desiftu pentru Marti'a si Joi'a din fiacare septemana, sér'a dela 5—7 ore si anume: Marti'a pentru cantu, éra Joi'a pentru tractarea temelor desiftu.

Temele cari s'au lucratu au fostu:

1. Primirea in scóla a eleviloru incepatori; tema lucrata cu multa diligintia si cu profunde cunoscintie pedagogice de Dlu Ioanu Dariu.

2. Tractarea intuitiva a obiectelor din scóla, tema lucrata asemenea cu zelu si cunoscintie pedagogice clare de Dlu Petru Danciu.

3. Asemenarea obiectelor din scóla cu cele din cas'a parintésca, de Dlu Trandafir Drago-miru, care tema, cá si cele de mai inainte, fú primita

cu aplause de catre membrii societatii pentru tractarea cea corecta a ei.

4. Conceptulu scrierei pe bas'a Legografiei *), care tema s'a dezvoltat verbalu de Dlu Popitea si carele inca a fostu ascultat cu viu interesu si aplaudatu de membrii societatii.

Dintre posesiile scolare s'a invetiatu: Copilulu calaretiu si Venatoriulu; dintre cele nationale: Fii Romaniei si Bravi ostasi; era in quartetu s'a cantatu, sub conducerea Dlui Stefanu Popoviciu, „Imnulu poporalu“, „Pe campi'a Turdei“ si „Pe ostinca negra.“

Cu cantari solo s'a produsu in sedintele societatii par: George Vatasianu si Domnii Vasilie Ratiu, Iosimu Butnariu, Nicolae Bobesiu, Trandafir Dragomiru si Ioanu Popitea.

In $\frac{6}{18}$ Augustu a. c. diu'a aniversarei nascerei Majestatei Sale, conformu conclusului adusu in sedinta a din 31 Iuliu st. v. la 8 ore a. m. adunandu-se toti membrii societatii in sala de cantari din edificiulu preparandialu, corulu, sub conducerea Dlui Stefanu Popoviciu, a cantatu Imnulu poporalu si apoi de aici in rându cate patru ne-amu dusu la biseric'a romano-catholica si de aici la cea reformata, asistandu la servitiulu divinu pana la fine in ambele biserici. Ca intre parantesu Ve amintescu si aceea, ca in pre-ser'a din $\frac{6}{18}$ Augustu a. c. casele din piati'a Crisurului au fostu frumosu iluminate din partea locuitorilor, afara de un'a si notabene de casa cea frumoasa a Dlui conte. Ore ce se intimpla cu ferestrele neiluminate a Dlui conte, deca se afla la o astfelu de festivitate in Clusiu, Aradu seu Pest'a?

Incheierea cursului s'a seversitu in $\frac{12}{24}$ Augustu a. c. prin o cuventare a Dlui directoru preparandialu Kozma Ferencz, in limba maghiara, era unu membru alu societatii nostre prin cate-va cuvinte multiamescu in limba romana Dlui directoru si Onoratului corpu profesoralu, incredintiatu cu propunerea limbei maghiare la acestu cursu supletoricu, pentru amicitiatea ce o au aretatu faia de noi in timpul de siese septemani, catu l'amu petrecutu la olalta, dupa care a urnatu unu intreitu „se traiasca,“ si impartirea Adeverintieloru **) de participare la cursu.

Unu membru alu societatii.

*) „Legografia“ va se dica, ca cetirea merge inaintea scrierei, prin urmare notifica unu stadiu anticuat in metodic'a lecturii; astadi este in vigore „Scriptolegi'a“ = Schreibleben, nu intorsu. R.

**) Ne-ai deobligá forte, comunicandu-ne in copia o atare adeverintia. R.

Concursu.

Pentru ocuparea postului de invetiatoriu la scól'a poporala gr.-cat. din Zagr'a, districtulu Naseudului, prin acest'a se escrie concursu pana in 20. Septembrie 1880 cu salariu anualu de 200 fl. v. a., care se va solvi din cass'a fondului scol. comunalu in rate lunare anticipative.

Doritorii de a ocupa acestu postu au a-si substerne suplicele lor, cupreviute cu documintele necesare, la presidiulu senatului scolasticu gr.-cat. din Zagr'a, pana la terminulu defiptu.

Din sedinta a senatului scolasticu gr. cat.

Zagr'a in 25 Augustu 1880. (2-2)

Presedintele:

Petru Verticu,
parochulu locului.

Notariulu:

Macedonu Maniu,
invetiatoriu.

Anunciu bibliograficu.

Aritmetic'a elementara de Dometiu Dogariu si Ion Dariu, invetiatori in Satulungu, se afla acum in proprietatea subscrisului, si anume:

Partea I-a cu numerii I—100, pentru elevii din anulu alu doilea. Pretiulu unui esemplaru e 25 cr.

Partea a II-a cu numerii I—1000, pentru elevii din anulu alu treilea. Pretiulu unui esemplaru e 25 cr.

Partea a III-a cu numeri in cercu nemarginitu, pentru elevii din anulu alu patrulea, cuprindiendu cele 4 operatiuni fundamentale, verbalu si in scrisu, cu numeri intregi de o numire, cu numeri decimali si cu numeri de mai multe numiri, a esitu acum de sub presa. Pretiulu unui esemplaru e 35 cr.

Partea a IV-a pentru elevii din anulu alu cincelea si alu sieselea se afla sub presa.

Chemi'a anorganica. Lucrata pe bas'a teoriiloru mai noue si intogmita pentru scólele medie de Iulian Filipescul, profesoru la scólele centrale rom. gr. ort. din Brasiovu. Cu figuri in textu. broch. 1879. Pretiulu 1 fl. 20 cr.

Despre **Metru** in posesiile lyrice ale lui Horatiu de Iuon Lengeru, broch. Pretiulu 40 cr.

Gramatic'a latina teoretico-practica cu vocabulariu latino-romanu, romano-latinu si de nume proprie. Partea I formele regulate pentru clas'a I-a gimnasiala. Partea II formele neregulate pentru clas'a II-a gimnasiala de Ion Corneliu Tacit. broch. Pretiulu 1 fl.

Tóte aceste brosiuri se potu procura prin oricare libreria.

Brasiovu, in 20 Augustu 1880.

Heinrich Zeidner,

Libraru tãrgul grãului Nr. 553.

[3-3]

Invitare de prenumeratiune la „Scól'a Romana.“

Cu Nru-lu 19 se incepe semestrulu alu doile alu foiei nostre pe anulu curentu. Deschidemu deci unu nou abonamentu, cu pretiulu de 2 fl. pana la finele cursului, observandu ca putemu servi cu esemplare complete chiar dela inceputulu anului. Cursulu intregu costa 4 fl.

REDACTIUNEA „SCOLEI ROMANE.“